

АРХІВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС У КОНТЕКСТІ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Людмила Божук – к.і.н., доц.
Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

ARCHIVAL-INFORMATION COMPLEX IN THE CONTEXT OF OPEN SOCIETY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Lyudmila Bozhuk – PhD (History), Associate Prof.
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article deals with Ukrainian states archives activity in terms of transition to the information society. Modern understanding of archives as the subject of information processes is suggested. Importance of the open society development through representation of archival information resources on the Internet is noted

Key words: archives, information society, open society, archival information resources.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики сьогодення.

За умови переходу до інформаційного суспільства основне завдання діяльності архівів полягає не лише в обліку та зберіганні архівних документів, але – в розповсюдженні ретроспективної, поточної інформації в просторі і часі. Архіви створюють і забезпечують умови для всебічного використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду [7, с. 51–52].

Головною функцією архівної справи «як складової документно-інформаційної сфери життя суспільства є посередництво між утворювачами і споживачами ретроспективної документної інформації» [10, с. 117]. А відтак, – основними процесами в архівній справі є фізичне збереження архівних документів, облік та забезпечення доступу (безпосереднього та інтелектуального) до них. Отже, можемо стверджувати, що сенс і мета існування архівів і всієї Державної архівної служби України – забезпечення всім членам українського суспільства умов рівного, нічим не обмеженого доступу до документної ретроспективної інформації.

Доступ до архівів – це прояв права на інформацію. Право на інформацію є принципово важливим для сьогодення української держави як системи, що інтенсивно розвивається. В цьому сенсі «право на інформацію», зокрема й архівну, одержує «правову регламентацію не тільки як право індивіда, а й як найважливіша форма забезпечення взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством» [5, с. 59–60].

Саме рівень доступності архівної інформації визначає сьогодні роль архівів у політичному житті суспільства як інструмента демократичного

© Людмила Божук

контролю за діяльністю органів влади та самопізнання. Адже «доступ до архівів, – як підкреслює дослідник В. Вятрович, – це не просто задоволення якихось просвітницьких чи інформаційних інтересів громадян. Це мірило демократії» [9]. Разом з тим, доступ до інформації – це також і механізм конструювання колективної пам'яті й відповідно суспільної свідомості [11, с. 37–38].

Таким чином у сфері архівної справи визначаються національні інтереси як певний баланс інтересів особи, суспільства та держави. Інтереси особи полягають у праві на законне володіння, розпорядження і користування архівними документами, на отримання й використання архівної інформації, на захист конфіденційних відомостей, що містяться в особових документах.

Інтереси суспільства полягають у забезпеченні верховенства права власності суспільства на архівні документи, створенні та підтриманні умов використання архівної інформації для самопізнання та самовдосконалення суспільства.

До сфери інтересів держави в архівній справі належать збереження архівних документів передовсім державного походження як одного з найважливіших елементів державності, використання архівної інформації для ефективного функціонування державних структур, регулювання використання архівної інформації, що містить державну таємницю.

Архів як своєрідна інформаційна система, не лише забезпечує постійне накопичення фонду як ресурсу інформації, але й здійснює його аналітико-синтетичну обробку, вдосконалює залучення до наукового й культурного обігу суспільно важливої інформації. Архіви України – Національний архівний фонд (НАФ) – є складовою частиною української і світової історико-культурної спадщини. Уперше правове поняття НАФ як однієї з найбільших національних цінностей зафіксував Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993 р.) [8].

Досить детально питання організації інтелектуального доступу до інформаційних ресурсів НАФ з використанням як традиційних видів довідкового апарату так, і нових (електронні бази даних облікового та тематичного характеру, електронні версії реєстрів описі тощо) розглядає у своєму Л. Юдіна [12]. Достатньо ґрунтовні дослідження стосовно створення Археографічного реєстру національної архівної спадщини України та основних форм репрезентації архівних інформаційних ресурсів в мережі Інтернет належать Г. Боряку [1; 2; 3].

Саме в контексті розвитку відкритого суспільства маємо характеризувати діяльність архівів України в плані репрезентації архівних інформаційних ресурсів в мережі Інтернет, зокрема й через створення веб-сайтів архівних установ. Веб-сайт розглядається як документно-інформаційна система (йому притаманні всі ознаки такої системи у класичному розумінні: наявність масиву документів, засобів інформаційного пошуку, техніко-технологічних засобів фіксування, зберігання та представлення інформації), що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їхніх зв'язків.

Веб-сайт архівної установи умовно можна назвати новим видом архівного довідника – комплексним електронним довідником оперативного характеру. Він може включати описову, бібліографічну та археографічну, традиційно-текстову, зображувальну інформацію, у т. ч. й краєзнавчого змісту, бази даних тощо.

В Україні офіційний веб-сайт Укрдежархіву (Держкомархів України до 2010 р.) створено 24 грудня 2000 р. відповідно до Указу Президента України від 31 липня 2000 р. № 276а/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» та Розпорядження Президента України від 2 вересня 2000 р. № 273/2000-рп «Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи» як основний державний інформаційний ресурс глобальної комп'ютерної мережі Інтернет в архівній галузі та архівній інформатизації [4].

Веб-сайт Укрдежархіву в розділі «Архіви України» містить перелік архівних установ, а саме: Укрдержархів, УНДІАСД, 11 центральних державних, 28 місцевих, 14 галузевих державних архівів, відомчих архівних установ (НАН України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури і туризму) та надає можливість переходу безпосередньо до сторінки кожної установи.

До сучасних методів репрезентації архівної інформації відносяться також організація виставок архівних документів, які функціонують у мережі Інтернет в режимі виставок on-line. На Інтернет-сайті Держкомархіву України розташовані постійно діючі документальні виставки on-line, які класифікуються за такими рубриками: автограф української історії, голодомор, історія державності, радянський тоталітаризм, вибори, персоналії, Друга світова війна, Чорнобиль, пам'ятні дати, катастрофи в архівах, різне, документальні виставки on-line регіональних архівів, бібліографічні виставки Фонду Президентів України. Для зручності користування соціально значущою ретроспективною документною інформацією на Інтернет-сайті Держкомархіву України розміщено тематичний покажчик виставок та окремих розділів.

Пріоритетним завданням в діяльності архівів є робота зі зняття обмежень на доступ до секретних архівних документів, що не містять державної таємниці. Зазначена інформація знаходиться у відкритому доступі веб-сайту Укрдержархіву в розділі «Звітна інформація» рубрики «Розсекречення архівних матеріалів». Так зазначається, що впродовж лише 2010–2012 рр. кількість секретних справ, що знаходяться на зберіганнях в держархівах зменшилася майже вдвічі і станом на 01.01.2013 р. кількість секретних справ, що знаходяться на зберіганнях в державних архівних установах України становить 79105 одиниць зберігання (0,19% від загальної кількості одиниць зберігання) [6].

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві важливими аспектами є відкритість суспільства і вільний доступ до інформації. Відтак, – державні

архіви України, керуючись принципами демократичної і соціально правової держави та в міру наявних можливостей, намагаються забезпечити всім членам українського суспільства умови рівного, нічим не обмеженого доступу до документної ретроспективної інформації.

Список використаних джерел та літератури

1. Боряк Г. В. Національна архівна спадщина України та Державний реєстр «Археографічна україніка»: архівна документальні ресурси та науково-інформаційні системи / Г. В. Боряк. – К., 1995. – 348 с.

2. Боряк Г. В. Електронні архівні публікації в Інтернеті : проблеми репрезентації інформаційних ресурсів / Г. В. Боряк // Архіви України. – 2002. – № 4–6. – С. 141–169.

3. Боряк Г. В. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук / Г. В. Боряк // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси. Збірка наукових праць / Відп. ред. Г. В. Боряк. – К. : НАН України, Інститут історії України, 2013. – Число 21. – С. 9–25.

4. Десять років інформатизації архівної справи в Україні : Проблеми. Здобутки. Перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Publicat/Researches/Doslidz-Boryak.php>. – Заголовок з екрана.

5. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Право на інформацію : філософсько-правовий аспект проблеми / О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 4 (18). – С. 56–64.

6. Звітна інформація. Підсумки діяльності у 2012 році та пріоритети на 2013 рік. Витяг зі звіту за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Rozsekr_mat/#4. – Заголовок з екрана.

7. Меньківська Н. С. Інформаційна діяльність державних архівів : сутність та визначення понять / Н. С. Меньківська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 3. – С. 51–55.

8. Про Національний архівний фонд і архівні установи : закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814 – XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 86. – Зміни внесено законом України : Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» від 13 груд. 2001 р. № 2888 – III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 11. – Ст. 81.

9. Розсекречені електронні архіви СБУ будуть зберігатися і досліджуватися у Києво-Могилянській Академії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kmfoundation.com/oldsite/newsletter/2/news-viatrovych-ua.php>. – Заголовок з екрана.

10. Українська архівна енциклопедія / голова ред. кол. І. Б. Матяш. – К., 2008. – 881 с.

11. Чиркова М. Ю. Доступ до архівної інформації як механізм формування суспільної свідомості / М. Ю. Чиркова // Архіви України. – 2011. – № 2 – 3. – С. 37–45.

12. Юдіна, Лариса Миколаївна. Використання інформаційних ресурсів Національного архівного фонду України: науково-методичні засади, напрями та форми (1993 – 2004 рр.) : автореф. дис. ...канд. іст. наук : 07.00.10 / Л. М. Юдіна ; Укр.НДІ архів. справи та документознавства. – К. : [б. в.], 2005. – 17 с.